

Shahid Bahonar
University of Kerman

Iranian Civilization Research

Online ISSN: 2821 - 0867

Iranian Civilization Research, Volume 5, Issue 1 - Serial Number 9, September 2023

The impact of Iranian identity components on Nadershah Afshar's foreign policy

Hemat Mohammadi¹ Mohammad Mansouri Moghadam² Mohammad Reza Gholizadeh³

¹. Ph.D. Student of Iranian history after Islam, Persian Gulf University – Bushehr. E-mail: hemat5798@yahoo.com.

². Assistant Professor of History of Iran, Persian Gulf University – Bushehr (Corresponding author)* E-mail: mansorimoghadam@pgu.ac.ir

³. Assistant Professor of History of Iran, Persian Gulf University – Bushehr. rezatarikh@pgu.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
<p>Article type: <i>Research Article</i></p> <p>Article history: Received: <i>14 Jan 2023</i> Revised: <i>15 April 2023</i> Accepted: <i>12 August 2023</i> Published online: <i>25 September 2023</i></p> <p>Keywords: <i>- Iran</i> <i>- National identity</i> <i>-Nader Shah Afshar</i> <i>-persian Golf</i> <i>- self/other</i></p>	<p>Abstract: The fall of the Safavieh dynasty caused instability and the internal politics and the influx of foreigners to Iran's borders the rise of Afghans the illegal considerations of the Russian and Ottoman governments and insecurity in the maritime borders were the results of this instability. In the meantime Nader Shah Afshar was able to suppress the Afghans and take the lost territories from foreigners by ordering the disorderly Iranian army. Nader Shah's efforts to expel foreigners from Iran led to the unification of the land and the formation of a strong government in Iran in the 12th century. One of the reasons for the success of Nader Shah in saving Iran and stabilizing the government was the components that strengthen the national identity. This research is about using a constructivist approach of identity and its components in the era of Nader Shah Afshar. The results of this research which has been done in a descriptive and analytical and library method suggests that Nader Shah has had a moral awareness over the history culture and important components of the Iranian identity and during its rule he has been trying to meet these components independence and maintaining boundaries.</p>

Cite this article: Mohammadi, hemat. Mansouri Moghadam, Mohammad. Gholizadeh, Mohammad Reza. (2023). The impact of Iranian identity components on Nadershah Afshar's foreign policy Research, 5(1) 140-156.

© The Author(s).

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

DOI: 10.22103/JIC.2023.20604.1144

English Extended Abstract

1. Introduction

The fall of Isfahan in 1135 A.H. It is considered an important event in the history of Iran. The government that was reviving the national identity of Iran after a long period of intransigence, was occupied by the Afghans as a result of the changes in the last years of Shah Sultan Hossein Safavi's rule. In such a situation, when the Iranian government was involved in crisis and civil war, the neighboring governments seized the opportunity and attacked the Iranian land. On the one hand, the Ottoman government occupied Azerbaijan, Kurdistan, Kermanshahan, Hamedan and important parts of the north of the Aras River in the Caucasus region, and then entered into negotiations with the Afghans and then Tahmasab II of Safavid to stabilize their position. On the other hand, the Russian government had captured parts of the Caucasus, Gilan and Mazandaran and signed an agreement with the Ottomans on the occupation and division of the rest of Iran (the agreement of 1724). In addition, more than 12 local governors in every corner of the country started rebellion and independence and Tahmasab II as the king of Iran was moving from city to city by escaping from Afaghaneh. It was at such a time that Nader Shah appeared and by giving order to the disorderly army of Iran, he defeated the Afghans and freed the lost territories from the hands of foreigners. Nader Shah's efforts to save Iran from these problems and challenges and restore the sovereignty and government in this land is a very important issue that has not been ignored by researchers. However, less attention has been paid to the fact that these efforts have been realized in the light of what policy and with what approach. Whether or not Nader paid attention to the unifying and strengthening components of national identity in order to achieve goals such as Iran's independence, maintaining territorial borders and forming a unified government, is a topic that this research deals with. Therefore, the main question of the current research is to what extent Nadershah Afshar paid attention to the components of Iranian identity in his policies and what effect did this have on his foreign policy? The hypothesis in front of the authors is that Nader Shah, with his deep knowledge of Iran's history and culture, paid special attention to the important components of Iranian identity, and during his reign, he tried to refer to these components. To realize the independence and territorial integrity of Iran and to promote the role and status of Iran in relation to the neighboring countries by adopting a peaceful or conflict-seeking policy with its neighbors. The authors have tried to examine and analyze this hypothesis in the framework of constructivist theory.

2. Reaserch Methodology

In this research, which was carried out using a descriptive and analytical method, an attempt was made to extract the first-hand information related to the subject of the study by studying the first-hand sources of this period, especially the written sources of Nader Shah's secretaries, and then by comparing it with travelogues and new research sources in the framework of the theory. The constructivism of the subject has been investigated and analyzed.

3. Discussion

Among the most important elements of the national identity of Iranians that have continued throughout history, we can mention the Persian language, the history of Iran, the land and geography, religion and Iranian myths. (Mahmoudi, 2014: 42) The formation of Iranian identity has had many benefits, especially for political rulers. Documents and evidence show that in the Afshari period, as in the Safavid period, attention to the concept of Iranian identity continued. Iran is considered as a government in the official literature of Darbar and Diwan Naderi. Its survival and basis is important for the judges and statesmen. The frequent use of the words Iran and Iran-

English Extended Abstract

Zemin in Naderi's Alam Arai (more than 180 times) and Naderi's Jahan Goshay (25 times), despite Nader's authoritarian structure and militarism, shows that his government was inspired by Iranshahri's ideas, which it has been inherited from the past, especially the Safavid dynasty. (Saif al-Dini, 1395: 10-11) The use of such expressions (the nation of Iran, the people of Iran, the stately and honorable people of Iran, the people of Iran, the people's republic, etc.) In the speeches and correspondences of the Safavid period and later, he clarifies that the idea of Iranshahri and the concept of national identity were common in these historical periods and contrary to the opinion of some new experts who consider the concept of the nation-state as a product of the modern state and after the constitutional revolution. They know (Ajoudani, 2007: 132), national identity and the use of the word Iran in this land have been common.

A rare period in terms of macro aspects, especially military and geopolitical aspects, was the continuation of the Safavid period. The Uzbek and Ottoman Turks, like the Safavid period, were considered as "the other" as a constant threat to the survival of the state, and Nader spent a large part of his war life to deal with these threats. Mirza Mehdi Strabadi's account of the conditions after the fall of Isfahan is telling of how these "others" who are Iran's enemy's occupied parts of this land and coveted it: "Until Turkmania became the plain, Afghanistan was Kandahar. And Rumiyya made a breach in the foundation of the kingdoms of Iran and destroyed the foundation of the monarchy and empire, and considered it necessary to make the Iranians desperation". The main characters can determine the position of neighbors as friends, rivals or enemies or others. (Moshirzadeh, 2008: 260) In the light of this point of view, the rare attacks on the Khorezm region and India can be justified due to the possibility of interference by the rulers there or the threats from the Indian Gurkans and Afghans who fled to this country on the eastern borders.

Another important component of identity is the language and font used. History is proof that this component has been in the land of Iran throughout the history of the Persian language. During the period of Nader Shah Afshar, many letters were written by Nader, the chancellor, Shaykh al-Islam of the Afshar court, to the rulers and rulers of the Ottoman government, which shows that Nader was aware of the importance of the Persian language and that it was an important element of identity in dealing with it has been used by the Ottoman government.

During Nader's rise to power from Abivard to Mashhad, whenever he defeated his enemies, he would forgive them. He was looking for peace and recruiting even from his enemies and opponents rather than killing and looting. The kind treatment of people who surrendered and the harsh treatment of mercenaries and traitors brought him successful results. Nader used this principle during his rule as well. He even preferred that people whose loyalty is questionable be recruited instead of being needlessly destroyed (Axworthy, 2008: 90).

Nader's failures in suppressing Lezgi rebel groups in the west of Mazandaran created the first necessary spark in Nader's mind to form a strong navy. Nader was well aware that not having a navy has increased his control over large parts of Iran's territorial waters, namely the Mazandaran Sea and the Persian Gulf. Therefore, he tried to turn the Persian Gulf into a completely Iranian sea, without the presence of European and Arab powers. Nader's command to Latif Khan to be the captain of all the coasts and ports of the Persian Gulf and head of Dashestan and Shulestan states was the result of Nader's plans to dominate the sea, which was somehow removed from Iran's complete control as a result of the developments of the late Safavid period. (Rain, 1356: 631; Navaei, 1364: 572) One of the very important regions that was very important from Nader's point of view as an Iranian patriot was Bahrain and Oman. Bahrain, as an inseparable part of Iran, was one of the rare concerns after coming to power. For this reason, in the Mughan Desert Association, it was emphasized on its conquest and return from Sheikh Jabareh Hala. "While Mohammad Taqi

English Extended Abstract

Khan (Begler Beighi of Fars) was getting a leave of absence from Alamiyan Dargah in Jolgai of Mughan, Hazrat Zal Allahi spoke with the words of Mubarak regarding the extraction and extraction of Bahrain, which was in the possession of Sheikh Jabara Hola for several years. They emphasized eloquently". (Estrabadi, 1377: 277)

From the point of view of the aggressor, it was no different. He believed that the borders of the Safavid period should be evacuated by the invaders, and he was always more suspicious of the Russians than Shah Tahmasab II. Religious differences and the opposition of Ottoman religious scholars with their rare proposals led to the continuation of Iran-Ottoman wars. Undoubtedly, Nader's goals in the field of ending the war with the Ottomans were to prevent further bloodshed and deal with the internal disorder in order to secure Iran's national interests.

The transfer of parts of the northwestern lands of the Indian emperor to Nader Shah in exchange for the return of the throne to Mohammad Shah Gorkani, although according to Mirza Mehdi Estrabadi, it was the revival of parts of the Great Khorasan states that were returned again (Estrabadi, 1377: 334), but in A realistic analysis was part of Nader Shah's policy, who wanted to have a subordinate and obedient government for the security of the eastern borders of the territory; "Obviously, maintaining the status quo in India was in the interest of Nader Shah, and it was expedient for him to keep Muhammad Shah submissive on the throne of Delhi".

Nader also followed the same policy of creating security in the territorial borders in dealing with the Turkmens living in the Trans-Nahar region and Kharazm. Nader always sought to establish security in the borders that were once part of Iran during the Safavid era. In a summary of Nader Shah's efforts to preserve the lands of Iran, it should be said that Nader had no wish but to restore the glory and greatness of Iran and return the lost and captured provinces of the country. Nader has been to any place outside of Iran during the Safavid era, to pursue and take revenge on foreign usurpers or domestic ignorant criminals.

4. Conclusion

Nader was well aware of the weaknesses of the IRGC and the Iranian government. He was an extraordinary organizer and educator who achieved many successes with military training, strengthening firepower, discipline, command, self-modeling and strengthening elements of Iranian identity. Nader Shah followed a special policy in his foreign policy with Iran's neighbors based on these factors. In the eastern fronts, in dealing with Afaghaneh, the Gurkans of India and the Trans-Nahar Turkmens, he considered the policy of ensuring the security of the eastern borders and pursued one of the elements of identity, the concept of "self-other or friend and enemy" and based his foreign policy on It is a solid construction.

Also, in dealing with the Ottomans, he considered them as Iran's long-standing enemies, "others" who should be disciplined and remain in the position of the borders agreed upon during Shah Safi's era. His effort was to protect Iran's interests and end two centuries of fruitless wars. Regarding Russia, although Nader Shah did not get a deep understanding of their goals, he temporarily removed their pressure on the northern regions and the Caucasus without war or conflict. In the Persian Gulf and the Sea of Oman, Nader had understood the very sensitive conditions of Iran and the growth of independence-seeking movements and the interventions of foreign powers, and to solve these problems, efforts were made to completely dominate this sea, by forming a naval fleet and suppressed the Arabs; although after his death all these efforts failed.

مؤلفه هویت و تأثیر آن در سیاست خارجی نادرشاه افشار

همت محمدی^۱، محمد منصوری مقدم^۲✉، محمدرضا قلیزاده^۳

^۱ دانشجوی دکتری تاریخ ایران بعد از اسلام دانشگاه خلیج فارس - بوشهر hemat5798@yahoo.com
^۲ استادیار گروه تاریخ دانشگاه خلیج فارس - بوشهر (نویسنده مسئول) mansorimoghadam@pgu.ac.ir
^۳ استادیار گروه تاریخ دانشگاه خلیج فارس - بوشهر rezatarikh@pgu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۲۲</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۱/۱۲</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۱۶</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۶/۲۵</p> <p>کلیدواژه‌ها: ایران نادرشاه افشار هویت ملی خلیج فارس خودآدیگری</p>	<p>سقوط سلسله صفویه سبب بی‌ثباتی و ناامنی در صحنه سیاست داخلی ایران و هجوم بیگانگان به مرزهای سرزمینی ایران گردید. روی کارآمدن افغانه، مداخلات غیرقانونی دولت‌های روسیه و عثمانی و ناامنی در مرزهای دریایی ایران از نتایج این بی‌ثباتی بود. در این میان نادرشاه افشار با نظم‌بخشی به ارتش بی‌سر و سامان ایران، افغان‌ها را منکوب و قلمروهای از دست رفته را از چنگ بیگانگان آزاد کرد. تلاش‌های نادرشاه برای بیرون راندن بیگانگان از ایران منجر به وحدت سرزمینی و تشکیل یک دولت قوی در قرن دوازدهم هجری در ایران شد. یکی از دلایل موفقیت نادر در نجات ایران و تثبیت حکومت، توجه به مؤلفه‌های تقویت‌کننده هویت ملی برای یکپارچه سازی وحدت سرزمینی بود. با توجه به اهمیت اقدامات نادرشاه در این مقطع تاریخی، فهم این مؤلفه‌ها ضروری به نظر می‌رسد. این پژوهش در پی آن است تا با رویکردی سازه‌انگارانه به بررسی مفهوم هویت و مؤلفه‌های آن در عصر نادرشاه بپردازد. نتایج این پژوهش که به روش توصیفی - تحلیلی و با تکیه بر منابع کتابخانه‌ای انجام شده، نشان می‌دهد که نادرشاه آگاهی ژرفی نسبت به تاریخ، فرهنگ و مؤلفه‌های مهم هویت‌ساز ایرانی داشته و در طول دوران حکومتش، تلاش نموده به استناد این مؤلفه‌ها، استقلال و حفظ مرزهای سرزمینی ایران را تحقق بخشیده و با اتخاذ سیاست صلح‌جویانه و یا منازعه‌جویانه با همسایگان، نقش و جایگاه ایران را در ارتباط با کشورهای همسایه ارتقاء دهد.</p>

استاد: محمدی، همت؛ منصورى مقدم، محمد. قلیزاده، محمدرضا (۱۴۰۲). تأثیر مؤلفه‌های هویت ایرانی بر سیاست خارجی نادرشاه افشار، پژوهشنامه تمدن ایرانی، ۵ (۱)، ۱۵۶-۱۴۰.

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان. © نویسندگان.

DOI :10.22103/JIC.2023.20604.1144

۱. مقدمه

سقوط اصفهان در سال ۱۱۳۵ ق. حادثه مهمی در تاریخ ایران محسوب می‌شود. دولتی که احیاگر هویت ملی سرزمین ایران بعد از یک دوره فترت طولانی بود، در اثر تحولات سال‌های پایانی حکومت شاه سلطان حسین صفوی به اشغال افغان‌ها درآمد. در چنین شرایطی که دولت ایران درگیر بحران و جنگ داخلی بود، دولت‌های همسایه نیز فرصت را مغتنم شمرده و سرزمین ایران را مورد تاخت و تاز قرار دادند. از یک سو دولت عثمانی آذربایجان، کردستان، کرمانشاهان، همدان و بخش‌های مهمی از شمال رود ارس در منطقه قفقاز را به اشغال خود درآورده و سپس جهت تثبیت موقعیت خود با افغان‌ها و سپس طهماسب دوم صفوی وارد مذاکره شده بودند و از سوی دیگر، دولت روسیه بخش‌هایی از قفقاز، گیلان و مازندران را تصرف کرده و با عثمانی‌ها بر سر تصرف و تقسیم مابقی ایران قرارداد (توافق سال ۱۷۲۴ م.) منعقد کرده بودند. علاوه بر این، در گوشه و کنار مملکت بیش از ۱۲ نفر از حکام محلی بنای شورش و استقلال‌طلبی گذاشته و طهماسب دوم به عنوان پادشاه ایران با فرار از مقابل افغانه از شهری به شهری در حرکت بود.

در چنین زمانه‌ای بود که نادرشاه ظهور کرد و با نظم‌بخشی به ارتش بی‌سر و سامان ایران، افغان‌ها را منکوب و قلمروهای از دست رفته را از چنگ بیگانگان آزاد کرد. تلاش‌های نادرشاه برای نجات ایران از این مشکلات و چالش‌ها و احیای دوباره حاکمیت و دولت در این سرزمین، موضوع بسیار مهمی است که از دید پژوهشگران نادیده گرفته نشده است. اما اینکه این تلاش‌ها در پرتو چه سیاستی و با چه رویکردی محقق شده، کمتر به آن پرداخته شده است. اینکه آیا نادر برای رسیدن به اهدافی مانند استقلال ایران، حفظ مرزهای سرزمینی و تشکیل یک دولت یکپارچه به مؤلفه‌های وحدت‌بخش و تقویت‌کننده هویت ملی توجه داشته است یا نه، موضوعی است که این پژوهش به آن می‌پردازد.

بنابراین، سوال اصلی پژوهش حاضر، این است که نادرشاه افشار تا چه میزان در سیاست‌های خود به مؤلفه‌های هویت ایرانی توجه داشته و این امر چه تأثیری بر سیاست خارجی وی برجای گذاشته است؟

فرضیه پیش روی نویسندگان، این است که نادرشاه با آگاهی ژرفی که نسبت به تاریخ و فرهنگ ایران داشته، به مؤلفه‌های مهم هویت‌ساز ایرانی توجه خاصی داشته و در طول دوران حکومتش، تلاش کرده است با استناد به این مؤلفه‌ها، استقلال و تمامیت ارضی ایران را تحقق بخشیده و با اتخاذ سیاست صلح‌جویانه و یا منازعه‌جویانه با همسایگان، نقش و جایگاه ایران را در ارتباط با کشورهای همسایه ارتقاء دهد. نویسندگان تلاش کرده‌اند تا این فرضیه را در چارچوب نظریه سازه‌نگاری مورد بررسی و واکاوی قرار دهند.

۲. پیشینه پژوهش

در خصوص موضوع مورد پژوهش، اثری به صورت مستقل و جامع انجام نشده است. با این حال برخی از پژوهش‌های انجام شده، در شکل‌گیری پژوهش حاضر مؤثر بوده‌اند. در همین راستا مقاله حمید احمدی (۱۳۸۲) با عنوان «هویت ملی ایران در گستره تاریخ» و مقاله «بازتاب ایده ایرانشهری در تاریخ‌نگاری و دولت‌داری عصر نادرشاه افشار» نوشته حسین سیف‌الدینی (۱۳۹۵) و مقاله «اسطوره‌های کهن و نگرش معاصر ایرانیان به نظام بین‌الملل» نوشته علی محمودی (۱۳۹۳) بطور محدود به این مسئله پرداخته و یا الگویی برای نگارش این پژوهش بوده‌اند. همچنین مقاله دیلمقانی و قاسمی

ترکی (۱۳۹۷) با عنوان «جایگاه هویت ملی در ایران، نگاهی به تطور تاریخی الگوها و سیاست‌های هویت ملی» و کتاب «هویت ایرانی از دوران باستان تا پایان پهلوی» نوشته احمد اشرف (۱۳۹۹) به لحاظ دارا بودن مفاهیم و چارچوب‌های نظری در نگارش این تحقیق کمک نموده‌اند.

۳. مبانی نظری: تئوری ساختاری

سازهانگاری یکی از نظریاتی است که از اوایل دهه ۱۹۹۰ وارد حوزه علوم اجتماعی شد. این نظریه دیدگاهی منطقی - اجتماعی نسبت به جوامع انسانی داشته و بر اهمیت ساختارهای هنجاری، مادی و نقش هویت در ساخت منافع، کنش‌ها و تکوین متقابل کارگزار - ساختار تاکید می‌کند. (Price and reus-smith 1998:256)

تحلیل سازهانگاران متوجه تأثیر تاریخ در شکل‌دهی به سیاست خارجی است؛ در این چارچوب، سازهانگاران معتقدند که هویت یک دولت با ارجاعاتی ارزشی به گذشته و آینده کشور شکل می‌گیرد. دولت‌ها با روایت تاریخ به شیوه خاص، آن را پشتوانه عملکرد امروز خود قرار می‌دهند. (متقی و کاظمی، ۱۳۸۶: ۲۱۹) به بیان دیگر، معتقدان به این نظریه به تأثیر مؤلفه هویت در سیاست خارجی دولت‌ها تاکید دارند و معتقدند انگاره‌های هویتی مهمترین عامل مؤثر در سیاست خارجی دولت‌ها است. (منصوری مقدم، ۱۳۹۱: ۷۹) بنابراین فهم این که هویت چیست؟ و چگونه شکل می‌گیرد؟ نقشی بنیادین و اساسی در تحلیل رفتار اشخاص و دولت‌ها دارد. سازهانگاران معتقدند دولت‌ها دارای دو نوع هویت جمعی و هویت اجتماعی هستند. هویت جمعی دولت‌ها که مبنای مادی دارد شامل خصوصیات سرزمینی، جغرافیایی، جمعیت و .. می‌شود و برای هویت اجتماعی که نتیجه تعامل میان دولت‌هاست، جنبه‌های غیر مادی و ادراکی و ذهنی را در نظر می‌گیرند. (منصوری مقدم، ۱۳۹۱: ۸۲؛ wendt.1999.:111-115)

از آنجا که ارزش‌ها و انگاره‌های موجود در جامعه ایرانی که شکل‌دهنده هویت نوعی و هویت جمعی ایرانیان است بر مبنای نظریه سازهانگاری قابل بررسی است (سلیمی، ۱۳۸۶: ۳۹-۴۰)، لذا می‌توان از هویت ایرانی در سراسر دوره تاریخی تقریباً سه هزار ساله اخیر نام برد که با وجود تغییر صددرصد مردم در سرزمین‌های ایرانی از دوره مادها تاکنون و با وجود تغییر مرزها و کاسته شدن از خاک ایران و با وجود برخی گسست‌های تاریخی در برخی دوره‌ها که منجر به فروپاشی نظام‌های سیاسی و دولت‌های ایرانی گردیده است، خود را در قالب وفاداری مردم به مفهوم و مرزهای ایران، مشارکت همگانی در دفاع از مرزها در هنگام هجوم بیگانگان، پابندی به آداب و رسوم ایرانی و برگزاری جشن‌ها و سوگ‌ها، استفاده از زبان فارسی در سراسر این دوران و ... نشان داده است. (محمودی، ۱۳۹۳: ۵۶)

۴. مؤلفه‌های هویت ایرانی

از مهمترین عناصر سازنده هویت ملی ایرانیان که در طول تاریخ تداوم یافته است می‌توان به زبان فارسی، تاریخ ایران، سرزمین و جغرافیا، دین و اسطوره‌های ایرانی اشاره نمود. (محمودی، ۱۳۹۳: ۴۲) این عناصر که اهمیت ویژه‌ای در شکل‌گیری هویت ایرانی دارند به ویژه برای حکمرانان سیاسی، دارای منافع بسیاری بوده است. حکمرانان سیاسی در طول تاریخ از قیل این مؤلفه‌ها می‌توانستند به تحکیم حکومت خود بپردازند؛ از انشعاب و چندپارگی سرزمینی جلوگیری کنند؛ نوعی انسجام در جامعه پدید آورند؛ وفاداری به دولت را تقویت کنند؛ به تقویت ارتش یکپارچه بپردازند؛ نوعی حس مشترک در

جامعه پدید آورند؛ در برابر دیگر دولت‌ها مرزبندی هویتی ایجاد کنند و مشروعیت دولت و حکومت را به وسیله آنها افزایش دهند. (دیلمقانی، ۱۳۹۷: ۱۸)

یکی از مؤلفه‌های مهم هویت، جغرافیای سرزمینی است که به نام ایران می‌شناسیم. «کاربرد واژه ایرانشهر به عنوان یک مفهوم سیاسی برای نامیدن سرزمین‌های عصر ساسانی از این دوره آغاز می‌شود و تا به امروز یکی از اصلی‌ترین مؤلفه‌های هویت ایرانی در طول تاریخ شده است. علاوه بر مفهوم ایرانشهر، رسمیت یافتن دین زرتشت، تعیین مرزهای ایران و توران از مؤلفه‌های دیگر هویت ملی است که در دوره ساسانی تبیین شدند». (شعبانی، ۱۳۸۹: ۱۱) این ایده، همانطور که قبلاً گفته شد علیرغم گسست‌های سیاسی که در ایران بعد از ورود اعراب ایجاد شده بود باز در قالب‌های ادبی و تاریخی ادامه یافت و به ویژه در دوره ایلخانان و تیموریان مجدداً به مثابه یک کشور و سرزمین در منابع نوشتاری این دوره تداوم یافت و در دوره صفویه به اوج خود رسید. (اشرف، ۱۳۹۹: ۱۴۴) به دنبال شکل‌گیری دولت صفویه و پذیرش مذهب تشیع امامی به عنوان مذهب رسمی، یکی دیگر از مؤلفه‌های هویتی مفهوم ایران و هویت ایرانی بیشتر تحت غیریتی به نام عثمانی و دیگر همسایگان سنی مذهب تقویت گردید و از یک نوع تداوم و ثبات تا دوران مشروطه ادامه یافت. (دیلمقانی، ۱۳۹۷: ۲۸)

۵. توجه نادرشاه به مؤلفه‌های هویت ایرانی

۵-۱. استفاده مکرر از واژه ایران و ایران‌زمین

اسناد و شواهد نشان می‌دهند که در دوره افشاری نیز به مانند دوره صفویه توجه به مفهوم هویت ایرانی ادامه یافته است. ایران در ادبیات رسمی دربار و دیوان نادری به عنوان یک دولت مدنظر است. بقا و اساس آن برای دیوانیان و دولتمردان اهمیت دارد. فراوانی استفاده از واژه ایران و ایران‌زمین در کتاب عالم آرای نادری (بیش از ۱۸۰ بار) و جهان گشای نادری (۲۵ بار)، علی‌رغم ساختار استبدادی و نظامی‌گری نادر، نشان می‌دهد دستگاه حکومتی او ملهم از اندیشه‌های ایرانشهری بود که از گذشته و به ویژه صفویه به ارث رسیده بوده است. (سیف‌الدینی، ۱۳۹۵: ۱۱ - ۱۰) استفاده از این‌گونه تعبیر (ملت ایران، اهالی ایران، عموم وضع و شریف ایران، اهل ایران، جمهور مردم و...) در سخنان و مکاتبات دوران صفویه به بعد این نکته را روشن می‌کند که اندیشه ایرانشهری و مفهوم هویت ملی در این دوره‌های تاریخی رایج بوده و بر خلاف نظر برخی از صاحب‌نظران جدید که مفهوم دولت - ملت را محصول دولت مدرن و پس از انقلاب مشروطه می‌دانند (آجودانی، ۱۳۸۷: ۱۳۲)، هویت ملی و استفاده از واژه ایران در این سرزمین، معمول بوده است. با بررسی متون تاریخی و منابع عصر افشاری، هرگاه سخن از ایران به میان آمده، چهار موضوع سرزمین، دولت، نژاد و توصیف مدنظر بوده است. «... چون دوست و دشمن استوانه ذات نادری را باعث قوام بنیان و موجب قرار و اساس دولت ایران می‌دانستند» (استرآبادی، ۱۳۷۷: ۱۸۲) یا «... اعیان و اکابر همگی عرض کردند که سررشته نظم دولت ایران که به کشاکش دشمنان قوی پنجه از کف به در بود به زور بازوی آن حضرت (نادر) به دست آمد» همچنین جهانگشای نادری مملو از لغاتی مانند مردم ایران، علمای ایران، اهل ایران، اهالی ایران، خاک ایران، جواهر ایرانی، هنرمند ایرانی، پادشاهی ایران است که توصیف این سرزمین است. «و چون از مردم ایران حوصله غیرتش این معنا را بر نتافت از راه غرور آماده ی جنگ گشت». (همان: ۱۸۷)

یکی از جاهایی که نادرشاه از نام ایران زیاد استفاده برده است، نشست بزرگان ایرانی در دشت مغان برای تعیین پادشاه بوده است. بنا به گفته میرزا مهدی استرآبادی، نادرشاه در سخنرانی معروف خود در این دشت ۱۳ بار از عبارت ایران یا ایرانی به عنوان کشور و تابعان آن نام برده است. «هرگاه اهل ایران به سلطنت ما راغب و آسایش خود را طالب باشند...» یا «تا در این سال ۱۱۴۸ قمری در شورای کبری که عموم وضع و شریف ایران را احضار و مجلس مشورت را انعقاد دادند که آن جماعت هرکس را بخواهد به سلطنت اختیار نموده و بنایی بر کار خود بگذارند، اهالی ایران دست در دامن ابرام و الحاح زده، عرض کردند...» (همان: ۳۹۰) یا «در شورای کبرای صحرای مغان در حینی که جمهور انام و کافه خواص و عوام ایران از نواب همایون ما استدعای امر پادشاهی می کردند، به ایشان تکلیف فرمودیم در صورتی مسئولیت ایشان مقرون قبول خواهد شد که ایشان نیز دست از سب و رفض که از بدو ظهور شاه اسماعیل در میان اهل ایران شیوع یافته بود، نکول نمایند». (همان: ۳۷۳) با بررسی متن سخنرانی نادرشاه در شورای دشت مغان، این نکته مشخص می شود که مفهوم ایران به عناوین مختلفی استفاده شده است؛ یک بار در معنای سرزمین، چهار بار در معنای کشور (مُلک)، سه بار در معنای ملت (ایرانیان، اهل ایران، اهالی ایران)، دو بار در معنای ارضی (خاک ایران) و دو بار در معنای منسوب به ایران (سیف الدینی، ۱۳۹۵: ۱۴) نادر در این سخنرانی، خود را ناجی دولت‌مداری ایران از آشفستگی می داند: «در هنگامی که سرا بوستان نزهت‌نشان ایران، به استیلای خزان حوادث، رو به افسردگی گذاشته، از هر طرف سرکشی قوی شاخ، مانند شجر سر برافراخت و هجوم سبز بیگانه ریاحین رنگ و بوی این گلستان را در میان گرفت... در این وقت که به قوت سرپنجه تأیید الهی و نیروی بازوی سعی و غیرت این خدیو عالم آگاهی، کلید فتح تمامی ممالک از دست‌رفته به دست آمد و به زور بازوی اقبال همایون فال، ایرانیان از زیر بار گران این ننگ درآمدند...» (همان: ۳۶۶) و یا در جای دیگری استرآبادی در توصیف وضعیت ایران مقارن روی کار آمدن نادر می نویسد: «از جور و ظلم کار اهل ایران، بس که در هم شد، برای انتقام افغان، ناله مظلومان مجسم شد و تخت سروری ایران پایمال دشمن و آتش جور و بیداد مخالف از هر طرف به خرمن هستی خشک و تر شعله افکن گردید و رسم ملوک طوایف شیوع و فتنه و آشوب از عالی و سافل وقوع یافت» (همان: ۲)

استرآبادی همچنین در جای دیگری به نام ایران که توسط نادر ذکر شده اشاره می کند: «روز چهارشنبه جشن نوروزی و فیروزی در کمال بهروزی و عشرت اندوزی به تقدیم رسید و در نفس قدسی سرشت همایون، مخمر و معهود بود که بعد از فراق امور مملکت روم (عثمانی) اتساق و اوضاع آن مرز و بوم، سلطنت ایران را به یکی از شاهزادگان کرام تفویض نماید.» (همان: ۳۷۶) در جریان سرکوب افغانه ابدالی هرات نادر طی حکمی به افغانان تذکر داده و از نام ممالک ایران یاد کرده است: «...در این اوقات بحمدالله تعالی ممالک ایران صاحب بهم رسانیده و همگی سرکشان از حزب غازیان نصرت- بنیان به دستور قدیم، بلکه بهتر از اول، طوق اطاعت به گردن گرفتند سواى افغانه عهدشکن هرات که ایشان نیز سال قبل با وکلای عالی، عهد اطاعت بستند...» (نوابی، ۱۳۶۸: ۱۹۵) در نامه نادر به سفیر ایران در دهلی نیز نادر به ممالک ایران اشاره نموده است. (همان: ۲۰۶)

بسیاری از تحلیلگران و نویسندگانی که در مورد نادر قلم زده‌اند شخصیت نادر را صرفاً در حد یک سردار و فرمانده نظامی دیده‌اند و ارزش‌های وی را به عنوان یک وطن‌پرست و آگاه به مسائل تاریخی و سرزمین ایران درک نکرده‌اند. برخی از این افراد حتی در یک قضاوت شتابزده نادرشاه را به دلیل رفتارش در نیمه دوم حکومتش، «یک شاه سلطان حسین دوم تاریخ ایران» به حساب آورده‌اند. (طباطبایی، ۱۳۸۱: ۲۱۰) اما برخلاف نظر وی، که بیشتر متأثر از دیدگاه‌های سفرنامه

نویسان اروپایی به خصوص «جیمز هنوی» بوده است، نادر به عنوان یک فرمانروای ایرانی کاملاً آگاه به مساله هویت ملی و متعهد به حفظ تمامیت ارضی ایران بوده است. نادر به موروثی بودن حکومت و تداوم آن در خاندان صفوی اعتقاد نداشت و در جریان مشورت با برادرش این طور استدلال می‌کند که اگر قرار بود پادشاهی موروثی باقی بماند «می‌بایست پیشدادیان که اول مرتبت امور سلطنت بودند هنوز پادشاهی می‌کردند». (مروی، ۱۳۷۴: ۴۴۹) این موضوع از این جهت بسیار مهم است که نادر اشراف کامل به تاریخ سیاسی و اساطیری و جغرافیایی سرزمین ایران دارد.

۵ - ۲. مفهوم خود و دیگری در عصر نادر شاه

مفهوم «خود - دیگری» یکی از مفاهیمی است که مورد توجه سازه‌انگاران در بحث هویت است. الکساندر ونت معتقد است که «چگونه خود، بر اساس برداشتی که از وضعیت دارد نشانه‌ای برای «دیگری» می‌فرستد و «دیگری» این نشانه را بر مبنای برداشت خویش از وضعیت تفسیر می‌کند و بر اساس این تأثیر، علامتی به «خود» می‌دهد و «خود» به همین منوال پاسخ می‌دهد و در این تعامل هست که هویت خود - دیگری به منزله «دوست» یا «دشمن» یا «رقیب» شکل می‌گیرد.» (مشیرزاده، ۱۳۸۴: ۱۳۳)

از دوره‌های باستانی ایران که مفاهیمی مثل ایران و یونان، ایران و روم، ایران و توران و بعدها در دوره اسلامی که مفاهیم ایران و عرب، ایران و ترکان، ایران و مغولان، ایران و عثمانی، ایرانی و ازبک در منابع و کتاب‌های ادبی و تاریخی رایج گردیده، این دوگانگی خود - دیگری به حفظ هویت ملی ایرانیان کمک نموده است.

شکل‌گیری دولت افشاری پس از یک دوره پرآشوب ناشی از سقوط اصفهان، ایران را در وضعیتی قرار داد که باید از سرزمین و مردمانش در برابر بیگانگان دفاع می‌کرد. در همین راستا حملات نادر به خارج از قلمرو ایران (هند، خوارزم و بخارا) قابل توجه است. از دید نظریه سازه‌انگاری، این نوع تهاجمات به خارج از سرزمین‌های اصلی می‌تواند، موقعیت همسایگان را به عنوان دوست، رقیب یا دشمن یا دیگری مشخص نماید. (مشیرزاده، ۱۳۸۸: ۲۶۰) در پرتو این دیدگاه حملات نادر به منطقه خوارزم و هند به جهت احتمال دست‌اندازی فرمانروایان آنجا و یا تهدیداتی که از جانب گورکانیان هند و افغانیان فراری به این کشور در مرزهای شرقی بود، قابل توجیه است.

آنچه که مسلم است در پرتو این نظریه و درک ماهیت خود ایرانی، می‌توان تحولات و تحولات عصر نادری را که به نوعی تداوم دوره صفوی بود، تفسیر نمود. دوره نادری از نظر وجوه کلان، بویژه وجوه نظامی و ژئوپلیتیک، استمرار دوره صفوی بود. ترکان ازبک و عثمانی همچون دوره صفوی به عنوان «دیگری» یک تهدید دائمی برای بقای دولت محسوب می‌شدند و نادر بخش بزرگی از زندگی جنگی خود را صرف مقابله با این تهدیدات می‌کرد. روایت میرزا مهدی استرآبادی از شرایط پس از سقوط اصفهان گویای این موضوع است که این «دیگری» که دشمنان ایران هستند چطور بخش‌هایی از این سرزمین را اشغال نموده و چشم طمع به آن داشتند: «تا اینکه رفته رفته ترکمانیه دشت، افغانیه قندهار و رومیه از اطراف رخنه در بنیان ممالک ایران انداخته و اساس سلطنت و ملک را ویران کرده و قلع و استیصال ایرانیان را بر خود لازم دانستند.» (استرآبادی، ۱۳۷۷: ۳۸۹)

خاطرات تلخ ایرانیان از حملات گروه‌های ترک و مغول در مرزهای شرقی سرزمین ایران، بعدها با دشمنی علنی و هجوم‌های غارتگران امپراطوری عثمانی و ازبک‌ها پیوند خورد و همین خاطرات در ذهن اکثر ایرانیان و به خصوص حاکمان ایرانی

این طور تبلور یافت که ترکها، دشمنان ایرانیان هستند؛ موضوعی که در پرتو نظریه سازانگاری قابل تفسیر است. «هنگامی که خاطرات جمعی خلق شدند زدودن تاثیرات بلندمدت آنها دشوار خواهد بود حتی اگر اکثریت افراد در لحظه خاصی از زمان آنها را فراموش کرده باشند». (ونت، ۱۳۸۴: ۲۳۹)

بنابراین یکی از مهمترین ویژگی‌های نبردهای نادرشاه با دشمنان ایران، برداشت مفهومی از خود - دیگری است. سپاه نادر در این جنگ‌ها به عنوان «خودی» در برابر سپاه دشمن یعنی «دیگری» همیشه صف‌آرایی کرده است. توصیف‌های کتب تاریخی این عهد از عثمانی به نام «روم»، «ملک روم» و «سپاه روم»، یادآور جنگ‌های ایران و روم در دنیای باستان بوده است. (استرآبادی، ۱۳۷۷: ۳۷۶)

این موضوع از دید نادر پوشیده نبود و او نیز از این که با برخی از پادشاهان ایران باستان، به خصوص داریوش هخامنشی مقایسه شود خوشحال می‌شد. بدون شک استفاده از این عناوین در کتب این دوره توسط منشیان نادر، نشان‌دهنده نوعی غرور ملی و آگاهی نادر از تاریخ ایران بود که در او موج می‌زد. در کتب تاریخی این دوره و برخی مکاتبات نادرشاه با کشورهای دیگر از عناوینی چون «خدایو جهان خسرو، خسرو نامدار، خسرو فریدون‌فر، سلطان فریدون‌حشمت، خسرو فریدون، دارای زمان، دارای دوران» استفاده شده است. «این سخن دارای زمان را خوش آمد» (مروی، ۱۳۷۴: ۴۴۷) یا «چون دارای دوران دانست که دست اجل بر قفای سرعسگر زده است» (همان: ۱۰۵۷) یا «امان یافتن پادشاه هندوستان از دارای زمان و مشرف شدن به آستان مروت نشان» (همان: ۷۲۹) همچنین در جریان جنگ‌های نادر برای بیرون کردن اعراب از بحرین و مسقط به ذکر بخشی از تاریخ ایران در دوره ساسانی اشاره می‌کند و ضمن تهدید اعراب، سرکوب آنها توسط شاپور ذوالاكتاف را یادآوری می‌کند. (رائین، ۱۳۵۶: ۶۳۸) نادر در جریان حمله به افغان‌های ابدالی، قبل از حمله به اشرف افغان در جمع سپاه خود گفت: «نتیجه شکست در این جنگ انهدام ایران است اگر غلبه نکنید تمام با اولاد و اهداف خود به قید اسیری و ابدیت دائمی خواهید بود». (فریزر، ۱۳۶۳: ۶۶) استناد نادر به داستان‌های اساطیری شاهنامه فردوسی نشان می‌دهد که او مفهوم «خود - دیگری» را درک نموده است. در جریان جنگ با سپاه عثمانی می‌گوید: «زبان گوهر افشان به تحسین و آفرین آن گشود و فرمودند که من می‌شنیدم که کاووس و کیخسرو را رستمی بود، الحمدلله که ما را چون محمد بیک رستمی است». (مروی، ۱۳۷۴: ۱۴۴) همچنین در یکی از سفرنامه‌های عهد نادر از منطقه خوارزم تحت نام توران یاد شده است. این موضوع بیان‌کننده این تصور رایج در میان سپاه نادر بود که ممالکی که خارج از قلمرو ایران آن روز بوده و تحت حکومت بیابان‌گردان ترک و ازبک قرار داشته تحت نام توران شناخته می‌شده است و همانطور که می‌دانیم تورانیان به عنوان «دیگری» همیشه دشمن ایرانیان بودند. (عبدالکریم، ۱۳۲۲: ۳۱؛ سیف‌الدینی، ۱۳۹۵: ۲۰) در این نبرد تشبیه سرداران ایران به رستم، یادآور نبردهای رستم با تورانیان بود و دفاع از قلمرو سرزمینی به عنوان یکی از مؤلفه‌های هویت و مقایسه آن با داستان‌های اساطیری ایران قابل توجه است.

چو خورشید به چرخ برین شد سوار
چو رعدی که شور افکند در جهان
همه پردلان و همه خشمگین

دگر باره آن خسرو تاجدار
به آهنگ تسخیر تورانیان
همه نامداران ایران زمین

به آیین رستم همه جنگجوی

همه نامدار و همه تندخوی

نهادند رواندر آن کارزار

که آرند از جان ترکان دمار

(مروی، ۱۳۷۴: ۷۹۵)

۵-۳. زبان فارسی به عنوان یک عنصر هویتی

یکی دیگر از مؤلفه‌های مهم هویت، زبان و خط مورد استفاده است. تاریخ گواه است که این مؤلفه در سرزمین ایران در طول تاریخ زبان فارسی بوده است. در دوره نادرشاه افشار نامه‌های فراوانی از سوی نادر، صدراعظم، شیخ الاسلام دربار افشار به حاکمان و فرمانروایان حکومت عثمانی نوشته شده است که نشان می‌دهد نادر به اهمیت زبان فارسی آگاه بوده و از آن به عنوان یک عنصر هویتی مهم در برخورد با دیگری یعنی دولت عثمانی استفاده نموده است.

با توجه به اسناد منتشر شده توسط آرشیو دولتی کشور ترکیه حدود ۷۱ نامه بین دو کشور مبادله شده است که بیشتر آنها مربوط به دوره نادرشاه است و تعدادی نیز مربوط به دوره جانشینان نادر بوده است. «به غیر از یک نامه از نادرشاه که به خط عثمانی نوشته شده، تمام نامه‌ها و مکتوب‌های ارسالی نادرشاه و علی قلی خان و صدراعظم آنها به فارسی تحریر شده است». (اونال، ۲۰۱۴: ۹) زبان رسمی دربار نادرشاه فارسی بود و با وجود اشراف نادر به زبان ترکی و صحبت کردن با آن به ویژه با برخی از نیروهای ترک خود، اما نادر تعصب خاصی به زبان فارسی داشت. در این دوره تحت تأثیر حماسه‌سرایی بزرگ ایران (فردوسی) اشعاری در وصف پیروزی‌های نادر بردشمنانش «عثمانی» سروده می‌شد. توجه به اشعار و سبک فردوسی در سرودن اشعار حماسی در وصف ایران، نشان می‌دهد که نوعی بازگشت به هویت ملی و سرزمینی در این دوره در حال گسترش بوده است.

سکندر صفت، شاه جمشیدفر

بجنید از قلب چون شیرنر

به پیش اندرون رایت نادری

به دست یلان طیل اسکندری

دلیران ایران به مانند کوه

به همپشتی هم همه هم گروه

به قلب صف رومیان تاختند

از ایشان فراوان بیندختند

(مروی، ۱۳۷۴: ۳۳۰)

۵-۴. برگزاری آیین‌های ایرانی به عنوان مؤلفه‌ای هویتی

یکی دیگر از مصادیق توجه به مؤلفه هویت در عهد نادرشاه توجه به آیین‌های ایرانی و برگزاری جشن‌های مردمی و مذهبی مثل نوروز بوده است. منابع این عهد از توجه نادر به برگزاری سنت‌ها و آداب و رسوم جشن نوروز در این دوره حتی هنگام لشکرکشی‌ها و جنگ‌ها یاد کرده‌اند. «روز چهارشنبه جشن نوروزی و فیروزی در کمال بهروزی و عشرت اندوزی به تقدیم رسید و...». (استرآبادی، ۱۳۷۷: ۳۷۶) نادر در این جشن‌ها همانند یک سنت دیرینه لباس نو می‌پوشید و خلعت‌های گرانبها به سرداران خود می‌داد و پادشاهی نیز به سربازان اعطا می‌کرد. (اکسورثی، ۱۳۸۸: ۱۵۰)

۶. تأثیر هویت ایرانی بر سیاست خارجی نادر شاه افشار

۶-۱. گرایش نادر به صلح به عنوان ابزاری برای تأمین منافع ملی ایران

نادر در طول دوران قدرت‌گیری از ایبورد تا مشهد، هرگاه بر دشمنانش غلبه می‌یافت، آنها را می‌بخشید. او بیشتر به دنبال صلح و جذب نیرو حتی از دشمنان و مخالفانش بود تا قتل و غارت و کشتار. رفتار مودت‌آمیز با افرادی که تسلیم می‌شدند و رفتار خشن با مزدوران و خائنان، نتایج موفقیت‌آمیزی برای او به ارمغان می‌آورد. نادر این اصل را در دوران حکومت خود نیز به کار می‌بست. او حتی ترجیح می‌داد افرادی که وفاداری‌شان محل تردید است به خدمت گرفته شوند نه آن که بی‌جهت نابود شوند. (آکسورثی، ۱۳۸۸: ۹۰) نادر بر این باور بود که ریشه بیشتر اختلافات ایران و عثمانی، مسائل مذهبی است. او در مملکتی زندگی می‌کرد که دو گروه مسلمان شیعه و سنی در مقابل هم قرار گرفته و دستشان به خون هم آغشته شده بود. فهم این موضوع و درک دوران صفویه و سخت‌گیری بر پیروان اهل سنت وی را بر آن داشت تا اندیشه پذیرش مجدد مذهب سنت و جماعت را برای اکثر ایرانیان طرح نماید. در اواخر دوره صفوی رقابت این فرقه‌ها به نحوی بود که مورخ عصر زندیه رستم الحکما از رقابت‌های خونین این دو گروه تحت عنوان «گمراهی و گرداب» یاد می‌کند. (رستم الحکما، ۱۳۴۸: ۱۰۸)

نادرشاه به وضوح دیده بود که در دوره دوم حکومت صفوی بعد از شاه عباس اول، مذهب تشیع توسط برخی از شریعتمداران قشری، به ابزاری برای تحت فشار قرار دادن سایر گروه‌ها در ایران تبدیل شد و در خدمت منافع گروهی خاص قرار گرفت. «این که نوشته‌اند برخی اقلیت‌های مذهبی در آغاز یورش افغانان با آن همراهی یا دست‌کم همدلی کرده‌اند، مبین این واقعیت است که سیاست دینی برخی از شریعتمداران قشری و به تبع آنها دولتیان بی‌فکر شکاف‌هایی در پیکر وفاق ملی ایرانیان ایجاد کرده بود». (طباطبایی، ۱۳۸۱: ۴۱۵)

در سال ۱۱۴۸ق/ ۱۷۳۶میلادی، نادرشاه شورایی در دشت مغان تشکیل داد و از بزرگان ایران برای ریاست دولت بیعت گرفت. نادرشاه به منظور تأمین آینده کشورش مصمم به ایجاد صلح با دولت عثمانی بود. در این بین خود در مقابل به رسمیت شناختن مذهب اهل سنت و جلوگیری از سب و لعن خلفای راشدین (سه خلیفه نخست) که - از دوره صفوی باب شده بود - درصد کسب امتیاز از دولت عثمانی نیز بود. او در همین راستا از دولت عثمانی خواست پیروان مذهب شیعه جعفری را به عنوان مذهب پنجم اسلام در کنار چهار مذهب اهل سنت بپذیرند و خواستار اختصاص رکنی برای این مذهب در خانه خدا شد. او در تلاش بود با قبولاندن این امر به عثمانی‌ها به مناقشات چندین سده بین عثمانی و ایران پایان داده و به جلب حمایت و قلوب بخش‌هایی از ساکنان اهل سنت قلمرو حکومتش همچون افغانه و کردها نیز بپردازد. (اونال، ۲۰۱۴: ۷) بیشتر نامه‌های ارسالی از طرف نادرشاه به سلاطین عثمانی، صدراعظم‌ها و شیخ الاسلام‌های این حکومت که به زبان فارسی به نگارش درآمده دارای مضامین صلح‌جویانه است. در جریان حمله نادر به هند نیز نادر به پیشنهاد سعادت خان، نظام‌الملک را جهت ترتیب دستورات صلح فراخواند؛ این موضوع البته پس از نبرد کرنال بود و نادر قصد نداشت که با جنگ و خونریزی فتح هند را به پایان برد و صلح را ترجیح می‌داد. (ریاض الاسلام، ۱۳۷۳: ۲۲۵)

۶- ۲. توجه به خلیج فارس به عنوان بخشی از هویت سرزمینی ایران

ضعف شدید شاه سلطان حسین صفوی، هجوم افغان‌ها و سقوط اصفهان در سال ۱۳۳۵ قمری، قدرت‌گیری اعراب جنوبی دریای پارس و دولت نیمه مستقل عمان که - دست اندازی‌هایی را به سواحل و بنادر ایران انجام می‌داد - همگی اوضاع آشفته‌ای را به وجود آورده بود که نیازمند توجه مجدد و برقراری تسلط حکومت مرکزی بر این مناطق می‌شد. البته در این بین نباید از مداخلات و تحریکات دولت عثمانی غافل شد، زیرا عثمانی‌ها نیز از شرایط داخلی ایران استفاده نموده و با تحریک ساکنان سواحل جنوبی خلیج فارس و پیش کشیدن اختلافات مذهبی آنها با دولت ایران آنها را برای تصرف این سواحل و مداخله در رقابت‌های موجود در خلیج فارس سوق می‌دادند. در این میان فعالیت‌های عمانی‌ها با همکاری اعراب آل هوله، عتوبی‌ها و جوآسم طی سال‌های ۱۱۲۷ تا ۱۱۲۹ قمری به رهبری امام سلطان بن سیف ثانی، در تصرف بحرین و حمله به جزایر و سواحل ایران بسیار مهم بود. در جریان شکست افغان‌ها و اخراج آنها از اصفهان نادرشاه برای جلوگیری از فرار افغان‌ها از راه دریا به سواحل جنوبی خلیج فارس به کمپانی‌های انگلیس و هلند دستور داده بود با کشتی‌های خود از فرار افغان‌ها ممانعت نماید. «به افغانان گریزان یاری ندهید که از راه دریا بگریزند. با نیروهای دریایی خود جلوی آنها را بگیرید». (فلور، ۱۳۷۱: ۲۶۴)

در این دوره به دلیل تغییرات مختلف جمعیتی گروه‌های مختلفی از اعراب سواحل جنوبی خلیج فارس به سواحل شمالی مهاجرت کرده بودند. این اعراب ترجیح می‌دادند با توجه به قدرت فزاینده نادر و ویژگی‌های نظامی او، با دولت مرکزی کنار بیایند اما برخی از آنها به دلیل گرایش‌های مذهبی متفاوت در برخی مواقع نیز به شورشیان و مخالفین حکومت مرکزی ایران کمک می‌کردند. بنا به نوشته منابع یکی از دلایل رکود و افول تجارت دریایی در ایران در نیمه دوم قرن دوازدهم هجری منازعات این گروه‌های عرب با حکومت مرکزی و همکاری با برخی از گروه‌های شورشی بود. (وثوقی، ۱۳۸۴: ۳۳۶) ناکامی‌های نادر در سرکوب گروه‌های شورشی لزگی در منطقه غرب مازندران، اولین جرقه لازم را برای تشکیل یک نیروی دریایی قوی در ذهن نادر ایجاد کرد. نادر به خوبی واقف بود که نداشتن یک نیروی دریایی، تسلط وی را بر بخش‌های بزرگی از آب‌های سرزمینی ایران یعنی دریای مازندران و خلیج فارس زیاد نموده است. بنابراین تلاش نمود که خلیج فارس را به یک دریای کاملاً ایرانی، بدون حضور قدرت‌های اروپایی و عربی تبدیل نماید. انگیزه نادر برای رسیدن به چنین هدفی با تشکیل و تأسیس یک نیروی دریایی قدرتمند امکان‌پذیر می‌شد. بعدها برنامه‌های نادر برای فتح هندوستان و ضرورت دسترسی از طریق دریا به این منطقه، نظر وی را برای داشتن یک ناوگان دریایی بزرگ دوچندان کرد. (قیطاسی، ۱۳۸۹: ۸۲) فرمان نادر به لطیف خان مبنی برکاپیتانی کل سواحل و بنادر خلیج فارس و ریاست ایالت دشتستان و شولستان ناشی از برنامه‌ریزی‌های نادر برای تسلط بر دریایی بود که در نتیجه تحولات اواخر دوره حکومت صفویه به نوعی از تسلط کامل ایران خارج شده بود. (رائین، ۱۳۵۶: ۶۳۱؛ نوایی، ۱۳۶۴: ۵۷۲) تلاش‌های دریاسالار لطیف خان، بعدها با خرید کشتی و راه‌اندازی ناوگان دریایی موفقیت‌های بسیار زیادی را برای نادر به همراه داشت.

یکی از مناطق بسیار مهمی که از دید نادر به عنوان یک وطن پرست ایرانی خیلی اهمیت داشت بحرین و عمان بود. بحرین به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از خاک ایران یکی از نگرانی‌های نادر پس از رسیدن به قدرت بود. به همین دلیل در انجمن دشت مغان بر فتح و استرداد مجدد آن از شیخ جباره هوله‌ای تأکید شد. «در حینی که محمدتقی خان (بیگلربیگی فارس) در جولگای مغان از درگاه عالمیان، مطاف رخصت انصراف حاصل می‌کرد، حضرت ظل‌اللهی در باب استخلاص و انتزاع

بحرین که - چند سال در تصرف شیخ جبار هوله‌ای بود- به لفظ مبارک تاکیدات بلیغ فرمودند». (استرآبادی، ۱۳۷۷: ۲۷۷)

عملیات بحرین و فتح این سرزمین توسط ناوگان دریایی ایران انجام شد و این آغازی بر شروع تسلط نادر بر دریای پارس بود. یکی دیگر از عملیات‌های مهم نادرشاه در خلیج فارس حمله به عمان بود. عمان در دوره صفویه جز ممالک ایران محسوب می‌شد و توسط امرای محلی موسوم به ملوک هرمز اداره می‌گشت. اما با ضعف و نهایتاً سقوط این سلسله، عمان از ایران جدا شد و حکومت بومی خود را داشت. نادر با علم به این پیشینه تاریخی می‌خواست تسلط خود را بر خلیج فارس و دریای عمان مسجل کند و تصرف عمان وی را به اهدافش می‌رساند. (قیطاسی، ۱۳۸۹: ۱۰۰) تلاش‌های نادرشاه در راستای تشکیل یک ناوگان دریایی و خرید کشتی‌های مختلف و تنظیم روابط خود با برخی از دولت‌های خارجی (انگلیس، هلند، فرانسه) بر اساس تأمین منافع تجاری و اقتصادی باعث شد که مهمترین و موثرترین قدرت در صحنه سیاست خلیج فارس در قرن دوازدهم نیروی نظامی ایران تحت لوای نادرشاه باشد. فقط در این دوره است که موازنه قدرت دریایی کشورهای دنیا برای نخستین بار به همت و اراده بنیانگذار دولت افشاری به سود ایرانیان تغییر کرد. (قیطاسی، ۱۳۸۹: ۱۶۷)

در این دوره ناوگان دریایی ایران در شش عملیات دریایی بزرگ شرکت کردند: سه بار علیه عمان، یکبار علیه بحرین، یکبار علیه بصره و یک بار علیه سند که موفقیت‌هایی برای نیروی دریایی ایران به دست می‌آمد.

تلاش‌های نادر شاه افشار برای تسلط بر دریای پارس به حفظ مرزهای سرزمینی نیز کمک می‌کرد. او بر این باور بود که ساکنان سواحل جنوبی و شمالی این دریا، بخشی جدایی‌ناپذیر از خاک سرزمین ایران بوده که طی قرن‌ها به سبب مداخلات برخی دولت‌های بیگانه از سرزمین ایران جدا شده‌اند. بنابراین، تلاش‌های نادرشاه در مطیع ساختن اعراب منطقه و تصرف این سرزمین‌ها در همین راستا قابل توجیه است.

۶ - ۳. روابط ایران و روسیه

در این دوره تحولاتی مثل حملات لزگی‌ها به تجارتخانه‌ها و بازرگانان روسی در منطقه شماخی، علاقه پتر کبیر به صنعت ابریشم گیلان و لزوم کنترل کامل دریای مازندران، دعوت گرجی‌ها از پتر برای ورود به قفقاز و سیاست دسترسی به آب‌های گرم، روس‌ها را به حمله به سرزمین‌های تحت قلمرو ایران متمایل کرد و ورود آنها مصادف شد با سقوط اصفهان و دوران هرج و مرج ناشی از غلبه افغان‌ها بر ایران. از دیدگاه نادر متجاوز فرقی نمی‌کرد. او بر این باور بود که مرزهای دوره صفویه باید توسط اشغالگران تخلیه شود و همواره بیش از شاه طهماسب دوم به روس‌ها مشکوک بود و شاید فکر می‌کرد روس‌ها، روزی از طهماسب در مقابل او حمایت خواهند کرد. اورامف می‌گوید: «وقتی به نادر گفتند که امکان معاهده با روس‌ها وجود دارد نادر به طهماسب گفت این روس‌ها مگر کیستند؟ اگر به من دستور بدهید می‌روم و همه آنها را به خاک و خون می‌کشم». (اکسورثی، ۱۳۸۸: ۱۰۶) با وجود توافق اشرف افغان مبنی بر واگذاری ایالات شمالی به روس‌ها در سال ۱۷۲۹ م / ۱۱۴۱ ق اما هم نادر و هم طهماسب دوم قائل به حضور روس‌ها در مرزهای سرزمین ایران نبودند. (نوابی، ۱۳۶۸: ۳۱) با شروع موفقیت‌های نادر در بیرون راندن عثمانی‌ها از ایالات غربی، روس‌ها از اینکه نادر علیه دشمنان آنها می‌جنگد، خوشحال بودند و او را متحد خوبی می‌دانستند. (اکسورثی، ۱۳۸۸: ۱۷۴) ترس روس‌ها از مقابله با ارتش نادر و پیام نادر به آنها مبنی بر «...و تکلیف کرد که گیلان و سایر جاهای بحر خزر را بر حسب وعده تخلیه کنند والا مجبور خواهد شد که دیدنی از آنها بکند. چون روس‌ها ابداً میل نداشتند با او جنگ کنند تمام جاهایی را که در این طرف بحر خزر

گرفته بودند تخلیه کردند». (فریزر، ۱۳۶۳: ۷۹) سیاست نظامی نادر در نهایت به آزادسازی مناطق اشغالی طی دو عهدنامه «رشت در سال ۱۱۴۵ ق» و عهدنامه «گنجه در سال ۱۱۴۸ ق» برابر با ۱۷۳۵ میلادی منجر گردید. (افشار نادری، ۱۳۷۷: ۳۳۴ و ۳۳۸)

۶-۴. روابط ایران با دولت عثمانی

بجز اختلافات مذهبی که زمینه‌ساز بسیاری از جنگ‌های ایران و عثمانی در دوره صفویه بود، اختلافات سرزمینی، مرزها، تسلط بر اماکن مقدسه عراق، رقابت‌های اقتصادی و موانع عثمانی در تجارت زمینی تجار ایرانی از علل عمده جنگ‌های این دوره بوده است. سقوط سلسله صفویه بهانه لازم را به دولت عثمانی داد تا از غرب و شمال غربی بخش‌های مهمی از خاک ایران را تصرف نماید. این تصرفات که بخشی در نتیجه توافق با روسیه صورت گرفته بود هیچ گاه مورد تأیید نادر قرار نگرفت. نادر طی پیامی به فرماندهان عثمانی در همدان اعلام کرد که آل عثمان اغتشاش‌های داخلی ایران را غنیمت دانسته و بخش‌هایی از خاک این کشور را اشغال کرده‌اند: «... مردم بیچاره شده و آن عظمت دستگهان از ننگ و ناموس احتراز نموده، قدم در خانه جمعی فقیران و بیوه‌زنان دور از خانمان و بی‌شبان گذاشته‌اند». (مروی، ۱۳۷۴: ۱/ ۱۹۷)

تحرکات نادر در شکست اشرف افغان از دید پاشای بغداد پنهان نبود. آنها بر این باور بودند که «ظهور مجدد آرمان ایرانی در حال آغاز شدن است» (آکسورثی، ۱۳۶۸: ۱۳۶) و این، ترس و هراس را بر عثمانی‌ها افکنده بود به طوری که در جریان «جنگ مورچه خورت» (بین نادر و اشرف افغان)، احمد پاشا فرمانروای بغداد جمعی سرباز و چند اراده توپ به کمک اشرف فرستاده بود. (نوایی، ۱۳۶۸: ۲۵) موفقیت‌های نادر در آزادسازی ایالت‌های غربی و شمال غربی تأثیر عمیقی بر اوضاع امپراتوری عثمانی گذاشت. یکی از شاهدان عینی شوالیه دوگاردان فرانسوی است که در سال ۱۱۴۰ ق پس از عبور از سرزمین‌های غربی ایران دریافت که «... از بصره تا بغداد و از بغداد تا دروازه‌های حلب همه حتی از شنیدن نام طهماسب-قلی‌خان به لرزه می‌افتند». (افشار نادری به نقل از دوگاردان، ۱۳۷۷: ۲۸۷) اصرار دولت عثمانی برای صلح و قبولاندن مفاد معاهده به طهماسب دوم نیز ناشی از ترس از نادر بود، چون آنها می‌دانستند که نادر به هیچ عنوان حاضر به پذیرش چنین قراردادی نیست. موضوعی که نادر پس از اعتراض به امضای صلح طهماسب دوم با عثمانی‌ها در مکاتبات خود با امرا و والیان ایالت‌های مختلف ایران به آن اشاره کرده است. او طی نامه‌ای به محمد تقی خان (بیگلربیگی فارس) می‌نویسد: «تحمل کردن این وضعیت از حیث دور و منافی طبع غیور ماست. چرا باید این نوع تکلیف را بکنند و به این طرف رود التفات نمایند چون حدود و ثغور مزبور منافی رضای سبحانی و مخالف مصلحت دولت ابد مدت خاقانی بوده و... عرض شد این صلح را مناط اعتبار ندانسته و... طبع غیور نواب همایون ما البته به این معنا راضی نخواهد شد». (نوایی، ۱۳۶۸: ۲۱۳-۲۱۲)

در جریان عهدنامه گنجه نیز نادر هدف خود از جنگ با عثمانی‌ها را بازپس‌گیری ولایات و تأمین منافع دولت ایران قرار می‌دهد. (همان: ۲۵۸؛ افشار نادری، ۱۳۷۷: ۲۹۸) تمام تلاش نادر طی جنگ‌هایش با عثمانی بر سر احیای عهدنامه «صلح ذهاب» سال ۱۶۳۹م بود. طرحی که مرزهای ایران عصر صفوی را با عثمانی در زمان شاه صفی و سلطان مراد چهارم مشخص ساخته بود.

با وجود اصرار نادر به دولت عثمانی، مبنی بر قبولاندن مذهب تشیع جعفری به عنوان پنجمین رکن به ارکان چهارگانه اسلام و اختصاص رکنی در کعبه به شیعیان، اما شیخ الاسلام‌ها و افندی‌های عثمانی به بهانه‌های مختلف مخالفت کردند

و این موضوع زمینه‌های تداوم جنگ‌های ایران و عثمانی را به دنبال داشت. در نهایت این نادر بود که با وجود منع برخی از سنت‌های به جای مانده از دوره صفوی در زمینه سب و لعن سه خلیفه نخست، از برخی خواسته‌های خود کوتاه آمد و عهدنامه صلحی با عثمانی بر مبنای عهدنامه ذهاب در سال ۱۱۵۹ قمری منعقد نمود و به جنگ‌های ایران و عثمانی پایان داد. (نویسی، ۱۳۶۸: ۳۷۹) بدون شک اهداف نادر در زمینه پایان دادن به جنگ با عثمانی‌ها جلوگیری از خونریزی‌های بیشتر و پرداختن به اوضاع نابسامان داخلی در راستای تأمین منافع ملی ایران بوده است.

۶-۵. روابط ایران با هند

در سال‌های پایانی حکومت صفویه با قدرت‌گیری میرویس افغان، او برای کسب قدرت و استقلال، خطبه به نام «بهادر شاه» امپراتور هند خواند و «بی درنگ برادرش حاجی نورمحمد را با عریضه وفاداری نسبت به امپراطور مغول و درخواست منصبی عالی برای خود و پسرش به حکومت قندهار به دهلی فرستاد و در عین حال درخواست کمک و نیروهای امدادی از امپراتور داشت». (ریاض الاسلام، ۱۳۷۳: ۲۰۸) اگرچه درخواست میرویس ابتدا مورد موافقت قرار گرفت و او را به عنوان حاکم قندهار معرفی کردند، اما امپراتور گورکانی بعدها با سلطان حسین مکاتبه کرد و گفت به میرویس کمکی نخواهد کرد. این موضعگیری امپراتور هند و نوع دخالت آنها در امور یکی از ایالات ایران و کمک به دشمنان دولت صفوی، بدون شک از نگاه تیزبین نادرشاه با توجه به تحولاتی که منجر به سقوط اصفهان توسط افغانه شد، مخفی نمانده بود. نادر شورش‌های مکرر افغان‌های ابدالی و غلزایی را در سال‌های حکومت طهماسب دوم و سلطنت خودش بدون تأثیر از هند نمی‌دانست. (حزین لاهیجی، ۱۳۳۲: ۱۲۴) عوامل دیگری نیز به تغییر سیاست خارجی ایران عصر نادری نسبت به هند انجامید؛ از جمله اینکه نادر از روابط پشت پرده گورکانیان با عثمانی‌ها مطلع بود. حکومت مغولان هند به لحاظ مذهبی با عثمانی‌ها وجه اشتراک داشتند و موفقیت‌های نادر در غرب ایران و شکست‌های متوالی عثمانی از وی، به احتمال زیاد عثمانی‌ها را به پیدا کردن متحدی در شرق قلمرو نادر ترغیب می‌کرد؛ موضوعی که پس از فتح هند، باعث نزدیکی و مراوده بیشتر امپراتور هند با سلطان محمود اول (سلطان عثمانی) برای دفع این دشمن مشترک شده بود. (ریاض الاسلام، ۱۳۷۳: ۳-۲۴۲)

یکی دیگر از عوامل تنش در روابط دو کشور به عدم همکاری گورکانیان هند، در جلوگیری از فرار شورشیان افغان از ایران مربوط می‌شد. بی‌توجهی به نامه‌ها و سفرای نادر و حتی به گروگان گرفتن این سفرا و مرگ یکی از آنها، نادر را کاملاً آشفته ساخته بود. (ریاض الاسلام، ۱۳۷۳: ۲۱۹؛ نویسی، ۱۳۶۸: ۳۹۵) واگذاری بخش‌هایی از سرزمین‌های شمال غربی امپراتور هند به نادرشاه در ازای استرداد تاج و تخت به محمدشاه گورکانی اگرچه به گفته میرزا مهدی استرآبادی احیای بخش‌هایی از ایالات خراسان بزرگ بود که دوباره بازگردانده شد (استرآبادی، ۱۳۷۷: ۳۳۴)، اما در یک تحلیل واقع‌بینانه بخشی از سیاست نادرشاه بود که می‌خواست یک دولت تابع و مطیع را برای امنیت مرزهای شرقی قلمرو داشته باشد؛ «بدیهی است که ابقای وضع موجود در هند به نفع نادرشاه و از نظر او مصلحت بود که محمدشاه مطیع بر تخت سلطنت دهلی نگه داشته شود». (ریاض الاسلام، ۱۳۷۳: ۲۴۰)

۶-۶. روابط ایران با ترکمانان و ازبک‌ها

نادر در برخورد با ترکمانان ساکن در منطقه ماوراءالنهر و خوارزم نیز همین سیاست ایجاد امنیت در مرزهای سرزمینی را دنبال نمود. طی حضور نادر در هند ترکمانان منطقه ماوراءالنهر به رهبری ابوالفیض خان چندین بار وارد مرزهای ایران شده و با وجود مقاومت‌های رضاعلی میرزا آسیب‌های زیادی به مناطق داخلی زده بودند. نادر پس از بازگشت از هند برای سرکوبی این گروه‌های شورشی به منطقه ماوراءالنهر و سپس خوارزم و بخارا لشکر کشید و با درخواست صلح ابوالفیض خان، حکومت آنجا را به او واگذار کرد. اما با مقاومت حاکمان خوارزم، نادر آنها را سرکوب نمود. حضور نادر در این مناطق با وجود خطرات ناخوشایندش از مداخلات این گروه‌ها در منطقه شمال خراسان باعث نشد که نادر به فکر اضافه کردن قلمرو آنها به مرزهای سرزمینی ایران بیفتد. نادر همیشه در پی ایجاد امنیت در مرزهایی بود که زمانی بخشی از قلمرو ایران عصر صفوی بودند. در یک جمع‌بندی از تلاش‌های نادرشاه برای حفظ سرزمین‌های ایران باید گفت که نادر آرزویی جز اعاده مجد و عظمت ایران و استرداد ولایات از دست‌رفته و یغما شده مملکت نداشت. نادر به هر نقطه خارج از ایران عصر صفوی که رفته، برای تعقیب و انتقام از یغماگران خارجی یا خلافکاران نادان داخلی بوده است؛ چنانچه رفتن وی به منطقه ماوراءالنهر به جهت تادیب از یک‌ها بوده و می‌بینیم که به سرزمین بخارا نظر نیفکنده و حکومت آنجا را به ابوالفیض خان می‌بخشد. (افشار نادری، ۱۳۷۷: ۱۷۲) بدون شک اگر نادرشاه در این عصر و زمانه ظهور نمی‌کرد، سرزمین ایران به طور کامل میان همسایگان خویش (افغانه، روس‌ها و ترکان عثمانی) تقسیم می‌شد.

۷. نتیجه‌گیری

هدف اصلی این نوشتار، بررسی چگونگی استفاده از مؤلفه‌های هویت ایرانی در عصر نادرشاه بوده که به فراخور سیاست خارجی نادر با دولت‌های دیگر به کار گرفته شده‌اند. نادرشاه از ابتدا یکی از سرداران شاه طهماسب دوم صفوی بود و در راستای اهداف صفویان به خصوص پس از سقوط اصفهان و غلبه افغانه گام برمی‌داشت. تلاش وی از ابتدا برای کمک به شاه صفوی بود تا بتواند دوباره به سریر قدرت بازگردد اما پس از مشاهده ضعف و بی‌لیاقتی او به فکر تشکیل حکومت افتاد. نادرشاه یک فرمانده نظامی بود و به دلیل وجود یک ساختار دیوانسالاری، نظامی و مذهبی به جای مانده از دوره صفوی، لزومی برای ایجاد یک ساختار جدید در ایران نمی‌دید. در نهایت، بی‌توجهی وی به برخی ساختارهای دیوان‌سالاری و مذهبی عصر صفوی ضربه مهلکی بر تداوم حکومت وی زد. نادر به خوبی ضعف‌های سپاه و حکومت ایران را شناخته بود. او یک سازمان‌دهنده و تعلیم‌دهنده فوق‌العاده بود که با آموزش نظامی، تقویت قدرت آتش، انضباط، فرماندهی، خودالگویی و تقویت عناصر هویت‌ساز ایرانی به موفقیت‌های زیادی دست یافت. نادرشاه در سیاست خارجی خود با همسایگان ایران به استناد این مؤلفه‌ها، سیاست ویژه‌ای را دنبال نمود. او در جبهه‌های شرق در برخورد با افغانه، گورکانیان هند و ترکمانان ماوراءالنهر، سیاست تأمین امنیت مرزهای شرقی را مدنظر داشت و یکی از عناصر هویت یعنی مفهوم «خود - دیگری یا دوست و دشمن» را پی گرفت و سیاست خارجی خود را بر مبنای آن استوار ساخت.

وی همچنین در برخورد با عثمانیان آنها را به عنوان دشمنان دیرین ایران، «دیگری» می‌پنداشت که باید تأدیب شوند و در جایگاه مرزهای توافق شده در دوره شاه صفی باقی بمانند. تلاش او، حفظ منافع ایران و پایان دادن به دو سده جنگ‌های بی‌حاصل بود. در خصوص روسیه، اگر چه نادرشاه به شناخت عمیقی از اهداف آنها دست نیافت، اما فشار آنها را بر مناطق شمالی و قفقاز بدون جنگ و درگیری موقتاً رفع نمود. در خلیج فارس و دریای عمان، نادر شرایط خیلی حساس ایران و

رشد حرکت‌های استقلال‌طلبانه و مداخلات قدرت‌های بیگانه را درک نموده بود و برای حل این مشکلات تلاش‌هایی برای تسلط کامل بر این دریا، با تشکیل ناوگان دریایی و سرکوب اعراب انجام داد؛ هر چند که پس از مرگش همه این تلاش‌ها ناکام ماند. اگرچه بخش عمده‌ای از موفقیت‌های نادر در پرتو نبوغ نظامی وی قابل پذیرش است اما با در نظر گرفتن طول مرزهای ایران (۱۸ هزار و ۲۵۰ کیلومتر) از هند و خوارزم تا فرات و قفقاز و سواحل جنوبی دریای پارس و دریای عمان در جنوب، یکپارچه‌سازی سرزمینی ایران تنها به مدد اندیشه ایرانی‌شهری نادر قابل توجیه و توضیح است.

منابع

- آجودانی، ماشالله (۱۳۸۷)، **مشروطه ایرانی**، تهران: اختران.
- آصف (رستم الحکما)، محمدهاشم (۱۳۴۸)، **رستم التواریخ**، ترجمه و تصحیح محمد مشیری، تهران: تابان.
- اسدپور، حمید (۱۳۸۷)، **تاریخ اقتصادی و سیاسی خلیج فارس در عصر افشاریه و زندیه**، تهران: موسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.
- اشرف، احمد (۱۳۹۹)، **هویت ایرانی، ازدوران باستان تا پایان پهلوی**، ترجمه و تدوین حمیداحمدی، تهران: نی.
- الاسلام، ریاض (۱۳۷۳)، **تاریخ روابط ایران و هند (دردوره صفویه و افشاریه)**، ترجمه محمدباقر آرام و عباسقلی غفاری فرد، تهران: امیرکبیر.
- اکسورثی، مایکل (۱۳۸۸)، **ایران درعصر نادر**، ترجمه صادق زیبا کلام و سیدامیر نیاکویی، تهران: روزنه.
- اونال، اغور (۲۰۱۴)، **نامه های نادر به عثمانی**، ترجمه مقدمه منیژه صدری، استانبول.
- استرابادی، میرزا مهدی خان (۱۳۴۱)، **دره نادره**، به اهتمام سیدجعفر شهیدی، تهران: انجمن آثار ملی.
- (۱۳۷۷)، **جهانگشای نادری**، به تصحیح عبدالله انوار، تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی.
- افشارنادری، غلامرضا و لارنس لاکهارت (۱۳۷۷)، **نادرشاه آخرین کشورگشای آسیا**، ترجمه اسماعیل افشارنادری، تهران: دستان.
- بازن، پادری (۱۳۴۰)، **نامه‌های طیب نادرشاه**، ترجمه علی اصغرحریری، تهران: انجمن آثار ملی.
- تهرانی، محمدشفیع (۱۳۴۹)، **تاریخ نادرشاهی (نادرنامه)**، به اهتمام رضا شعبانی، تهران: بنیاد فرهنگ ایران.
- حزین لاهیجی، محمدعلی (۱۳۳۲)، **تاریخ حزین**، اصفهان: چاپخانه داد.
- رئین، اسماعیل (۱۳۵۶)، **دریانوردی ایرانیان**، جلد دوم، تهران: جاویدان.
- رسولی ثانی آبادی، الهام (۱۳۹۱)، «بررسی هویت نظام جمهوری اسلامی ایران از منظر سازه‌انگاری»، **فصلنامه علوم سیاسی**، سال پانزدهم، شماره ۵۸.
- دیلمقانی، فرشید و محمدعلی قاسمی ترکی (۱۳۹۷)، «جایگاه هویت ملی در ایران، نگاهی به تطور تاریخی، الگوها و سیاست‌های هویت ملی»، **فصلنامه علمی- پژوهشی پژوهشنامه تاریخ**، سال سیزدهم.

سلیمی، حسین (۱۳۸۶)، «نگرشی سازه‌انگارانه به هویت ملی در ایران»، **فصلنامه مطالعات ملی**، سال هشتم، شماره ۳۱.

سیف‌الدینی، حسین (۱۳۹۵)، «بازتاب ایده ایران‌شهری در تاریخ‌نگاری و دولت‌داری عصر نادرشاه افشار»، **فصلنامه مطالعات ملی**، سال هیجدهم، شماره ۱.

شعبانی، رضا (۱۳۸۹)، **تاریخ اجتماعی ایران در عصر افشاریه**، تهران: قومس.

----- (۱۳۸۵)، **تاریخ تحولات اجتماعی ایران در عصر افشاریه و زندیه**، تهران: سمت.

طباطبایی، سیدجواد (۱۳۸۱)، **دیباچه‌ای بر نظریه انحطاط ایران**، تهران: نگاه معاصر.

عبدالکریم (۱۳۲۲)، **در رکاب نادرشاه یا سفرنامه عبدالکریم**، ترجمه محمود هدایت، تهران: چاپخانه سپهر.

فریزر، جیمز بیلی (۱۳۶۳)، **تاریخ نادرشاه افشار**، ترجمه ابوالقاسم خان ناصرالملک، تهران: پاسارگاد.

فلور، ویلم (۱۳۷۱)، **صنعتی شدن ایران و شورش سید احمد مدنی**، ترجمه ابوالقاسم سری، تهران: توس.

----- (۱۳۶۸)، **حکومت نادرشاه**، ترجمه ابوالقاسم سری، تهران: توس.

قیطاسی، امین (۱۳۸۹)، **نادرشاه افشار به سوی امپراطوری دریاها**، قم: فراگفت.

گودرزی، حسین (۱۳۸۷)، **تکوین جامعه شناختی هویت ملی در ایران با تاکید بر دوره صفویه**، تهران: تمدن ایرانی.

متقی، ابراهیم و حجت کاظمی (۱۳۸۶)، «سازه‌نگاری، هویت، زبان و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»،

فصلنامه سیاست، دوره ۳۷، شماره ۴.

محمودی، علی (۱۳۹۳)، «اسطوره‌های کهن و نگرش معاصر ایرانیان به روابط بین‌الملل»، **فصلنامه روابط**

خارجی، سال ششم، شماره چهارم.

مروی، محمدکاظم (۱۳۷۴)، **عالم آرای نادری**، به کوشش محمد امین ریاحی، تهران: علمی.

مرعشی صفوی، میرزاحمدخلیل (۱۳۲۸)، **مجمع التواریخ**، تصحیح عباس اقبال، تهران: طهوری و سنایی.

مشیرزاده، حمیرا و حیدرعلی مسعودی (۱۳۸۸)، «هویت و حوزه‌های مفهومی روابط بین‌الملل»، **فصلنامه سیاست**،

دوره ۳۹، شماره ۴.

مشیرزاده، حمیرا (۱۳۸۴)، **تحول در نظریه‌های روابط بین‌الملل**، تهران: سمت.

منصوری مقدم، محمد (۱۳۹۱)، «مولفه هویت و تاثیر آن بر سیاست خارجی عربستان سعودی در قبال جمهوری اسلامی

ایران»، **مجلس و راهبرد** سال نوزدهم، شماره ۷۲.

نوائی، عبدالحسین (۱۳۶۸)، **نادرشاه و بازماندگانش همراه با نامه‌های سلطنتی و اسناد سیاسی و اداری**،

تهران: زرین.

وثوقی، محمدباقر (۱۳۸۴)، **تاریخ خلیج فارس و ممالک همجوار**، تهران: سمت.

ونت، الکساندر (۱۳۸۴)، **نظریه اجتماعی سیاست بین‌الملل**، ترجمه حمیرا مشیرزاد، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

References:

- Doç. Dr. Uğur ÜNAL-(2014) MAHMUD-NADİR ŞAHMEKTUPLAŞMALARI- 3 Numaralı
International Theory and Constructivist". *European Journal of International Relation*.
Nâme-i Hümayûn Defteri: İSTANBUL.
- Price, Richard and Christian Reus-Smith (1998). "Dangerous Liaisons? Critical Vol. 4. no.3.
- Wendt. Alexander (1999) *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press.